

РОЗДІЛ 2. ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН: НОВІТНІ ПІДХОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ

УДК 378.016:78

Барвік С.Г.

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛІВ

В статье рассматривается проблема профессионального усовершенствования учителей-музыкантов, их творческая самореализация в учебно-воспитательном процессе. Целью такого усовершенствования является стимулирование личностных творческих качеств учителя, установка «субъект-субъектных» отношений, в которых ученик (студент) – отправная точка учебного процесса.

Ключевые слова: педагогическое мастерство, учитель музыки, самоусовершенствование, самореализация, «субъект-субъектные» отношения, учебно-воспитательный процесс

The article is considered the problem of professional development of teachers of music and their creative self in the educational process. The artistic and aesthetic improvement of teachers is important part of the formation of musical and pedagogical skills. The main objective is to encourage improvement of personal creative qualities of the teacher, the establishing of "subject-subject" relationship, where the student is the starting point of the educational process.

Keywords: pedagogical skills, teacher of music, self-improvement, self-realization, "subject-subject" relationship, the educational process.

Професійно-педагогічна освіта сьогодення у відповідності до основних своїх завдань покликана формувати і відстоювати потенціал кваліфікованого працівника. Розбудова української національної школи вимагає від майбутнього вчителя високої педагогічної культури і методичної майстерності. Тому оцінка успішності професійно-педагогічної освіти повинна базуватись на задоволенні потреб ринку праці, а оцінка знань учнів здійснюватись не тільки на основі теоретичних знань, а й практичних умінь.

Сучасна концепція педагогічної освіти передбачає насамперед створення умов для розвитку духовної культури вчителя, основу якої становить високий рівень його загального і професійного розвитку. Успіх педагогічного впливу значною мірою залежить від розуму, характеру, особистісних якостей самого вихователя. Отже, вчитель є носієм вироблених людством і конкретним народом кращих духовних надбань, а також суб'єктом створення соціокультурного простору, де педагог має самовизначитися та реалізувати власну життєву програму, а також допомогти визначити програму духовного життя своїм вихованцям.

Проблеми фахової підготовки вчителя музики, удосконалення його педагогічної майстерності висвітлені у працях І. Зязюна, Т. Люріної, В. Орлова, Г. Падалки, О. Рудницької, О. Ростовського та ін. Сучасні наукові концепції з проблем взаємодії педагогічної та виконавської майстерності висвітлені у працях В. Белікової, М. Давидова, О. Маркової, В. Москаленка та ін. Успішність формування музично-педагогічної майстерності педагога залежить, перш за все, від методичного забезпечення, а також від індивідуальних особливостей особистості педагога.

Дослідження питань стосовно педагогічної майстерності є основними у навчально-виховному процесі. Поняття «педагогічна майстерність» визначає засвоєння методів і засобів навчання і виховання, здобуття вмій і навичок, творчої розробки вчителем власної системи проведення навчально-виховного процесу. Разом з тим, педагогічна майстерність включає в себе і психолого-педагогічну ерудицію, а також вміння у галузі педагогічної техніки, пов'язані з педагогічними здібностями педагога, його творчими можливостями.

Професійна діяльність педагога-музиканта є багатоаспектною, вона охоплює наукові пошуки, суто викладацьку діяльність, методичну роботу, виховний та організаційний вплив

на учнів (студентів), самовдосконалення. Тому феномен професійно-педагогічної культури можна уявити як інтегральну якість особистості педагога, умову та передумову ефективної педагогічної діяльності, узагальнений показник професійної компетентності вчителя і мету професійного самовдосконалення. Основним змістом професійно-педагогічної культури вчителя є його здатність до безперервної самоосвіти, самовиховання, саморозвитку, перетворювальної діяльності, свідомого підкорення діяльності ціннісним соціокультурним пріоритетам, ефективного самоуправління і творчої самореалізації.

Вчитель музики має прагнути до професійного самовдосконалення, яке буде одним із шляхів його самореалізації. Вимоги до власної діяльності, креативність, критичність мислення – це риси викладача з високим рівнем педагогічної майстерності.

Самопізнання власної творчої індивідуальності є необхідною умовою професійного самовдосконалення та самореалізації педагога. Як зазначає Л. Орлова, «особистісні і професійні властивості та якості, що віддзеркалюють професійні вимоги до вчителя, є такими, що компенсуються за виключенням двох – любові до дітей і професійно-педагогічної спрямованості особистості, її бажання реалізувати себе саме в цій професії. Дійсно, мотиваційно-ціннісна сфера особистості вчителя музики, яка відбивається в його націленості, визначає стратегію педагогічної взаємодії в соціальному середовищі [4].

Основна місія викладача музичних дисциплін полягає у формуванні фундаментальних основ зі свого фаху, у сприянні розвитку студентів, їх прагненню й здатності навчатися, оновлювати знання, у формуванні вимогливості до власної діяльності і її результатів. Головна мета – показати шлях учневі до самовдосконалення музично-виконавської майстерності.

У формуванні педагогічної майстерності вчителя музики існує ряд протиріч: між необхідністю високого естетичного рівня розвитку вчителя і практикою педагогічної підготовки, між знанням закономірностей процесу естетичного виховання й потребою в самостійній естетичній діяльності.

Становлення педагога – процес тривалий і складний, за яким відбувається професійна соціалізація, послідовно здобуваються предметні знання, комунікативний досвід, що згодом утворює довершену авторську педагогічну систему. Вдосконалення педагогічної майстерності вчителя музики передбачає ряд особливостей, зокрема:

- *комунікативну компетентність*, вміння налагоджувати взаємодію вчителя і учня. Це дозволяє, в першу чергу, розкритись учневі, довіритись вчителю, адекватно сприймати те нове, що прагне донести вчитель;
- *професійну компетентність*, розвиток якої включає освіту і самоосвіту (післядипломне самовдосконалення) педагога. Цей аспект передбачає широкий діапазон мислення, високий інтелект, обізнаність із сучасними теоріями, підходами, методами музично-естетичного навчання і виховання учнів. Це людина, яка обізнана з більшістю музичних стилів і течій, здатна інтерпретувати будь-який твір у сольному виконанні, добре володіє музичним інструментом, ін.

Художньо-естетичне вдосконалення педагогів-музикантів є одним із домінуючих у становленні музично-педагогічної майстерності. Звернення до мистецтва збагачує інструментарій впливу на дитину, передаючи соціально-культурний досвід крізь призму мистецьких засобів. «Мистецтво, як істотний компонент культури, є єдиним видом діяльності, що створює цілісну картину світу в єдності думки і почуття. Мистецтво пропонує доступ до знань, розуміння змісту і понять, недосяжних у інших навчальних планах. Наприклад, музичне мистецтво розвиває художнє мислення і невербальну частину інтелекту» [3].

Мистецька сфера навчання активізує особистісно-сміслову сферу людини, тому музично-педагогічний навчальний процес повинен базуватись на «суб'єкт-суб'єктних» відносинах, де «вчитель-учень» мають рівні, паритетні відносини. Їх стосунки будуються на принципах довіри і взаємоповаги, учень тут є відповідною точкою навчального процесу. У ході діалогу викладач, перш за все, актуалізує ті уявлення, які вже є в учня (студента), допомагає усвідомити їх, розкрити творчий потенціал учня з урахуванням його

індивідуальних особливостей. Таке співробітництво вважається основою гуманізації сучасної освіти [2].

У музичній педагогіці вирішального значення набуває індивідуальний творчий підхід педагога до вибору методів навчання і розвитку дитини з урахуванням комплексу характеризуючих її даних. Як зазначає Н. Андрійчук, «педагог-музикант повинен володіти варіативною методикою і обирати найдоцільніші методи для вирішення конкретних завдань» [1, с. 167-168]. Мислячий, творчий педагог, озброєний знаннями основ методики початкового навчання дітей, творчо підійде до відбору з її арсеналів прийомів і методів, доцільних для роботи зі студентами-початківцями, використовуючи їх послідовно у світлі нових умов і мети навчання. Серед головних методів можна виокремити *порівняння, співставлення, синтезу та диференціації окремих елементів, альтернативного пошуку конструктивно-технологічних рішень, елементів музичної критики* тощо.

Специфіка музично-педагогічної діяльності полягає в тому, що вона розв'язує педагогічні завдання засобами музичного мистецтва, а особливість полягає в наявності художньо-творчого начала. Структура музично-педагогічної діяльності складається з низки конкретних діяльностей, котрі зумовлюються різними мотиваціями, й оперує діями, за допомогою яких вони виконуються з певною метою. Структурна одиниця музично-педагогічної діяльності – дія в поєднанні педагогічних і музично-слухових, художньо-образних компонентів як комплексного вираження її змісту та мети [9].

Проблемі професійної культури вчителя присвячено багато наукових праць, зокрема, відомий класик вітчизняної педагогіки В. О. Сухомлинський серед важливих рис педагога відзначає гуманне ставлення до вихованців, любов до дітей, а також вміння розрізняти психічний стан дитини. Отже, сутністю культури педагогічного процесу, на думку В. О. Сухомлинського, є наукове передбачення, прогнозування педагогічних впливів та розвиток мистецтва, музики: «Культура виховного процесу в школі багато в чому визначається тим, наскільки насичене шкільне життя духом музики. Як гімнастика випрямляє тіло, так і музика випрямлює душу людини» [7, с. 170].

Досвід показує, що основними критеріями вдосконалення музично-педагогічної майстерності вчителя є свідоме ставлення до обраної професії, прагнення до збагачення духовної та професійної культури, професійна мотивація студентів у процесі викладання предмету, формування професійно-ціннісних орієнтацій педагогів-музикантів під час позаурочної роботи, бажання до самовдосконалення та самореалізації у навчально-виховному процесі як музиканта-виконавця, комунікативна діяльність та активність у різних формах роботи у навчальному закладі.

Важливим моментом творчого вдосконалення педагогічної майстерності вчителів музики є активізація художньо-аналітичної діяльності учнів (студентів), яка стимулює їх творчі можливості, та особистісні творчі якості, розважаючи художнє мислення, розширюючи обсяг художніх знань та сформованість художньо-аналітичних умінь. Гармонійне поєднання художнього сприйняття і художньої діяльності в художньо-аналітичних умінях дозволяє впливати на розвиток художньої культури особистості, урізноманітнити та розширити асоціативний фонд художньо-естетичного досвіду, зрозуміти специфічність як кожного окремого так і синтезу, комплексного та інтеграційного поєднання видів мистецтва [3].

Творча спрямованість викладання уможлиблює реалізацію духовного потенціалу вчителя музики, виявлення та розвиток природних здібностей, свободу творчого пошуку, самовдосконалення.

Гострі проблеми теорії і практики виховання початку ХХ століття залишаються найактуальнішими і для сьогодення: зорієнтованість освіти і виховання на особистість, створення умов для самостійного навчання, культивування внутрішніх стимулів духовного розвитку, творчості, активності, добровільних зусиль самої особистості на шляху самовиховання.

Серед важливих умов формування педагогічної майстерності музиканта можна визначити: вміння педагога керувати своєю поведінкою (мова, артикуляція, жести, міміка), передавати особливості музичного матеріалу в образі; вміння впливати на учня за допомогою педагогічного спілкування (організаційний талант, почуття педагогічного такту

тощо); достатнє володіння музичним інструментом для проведення ілюстрації форми, змісту та задуму композитора. Тому рівень музично-педагогічної майстерності викладача є важливою умовою подальшого розвитку і вдосконалення вітчизняної педагогіки. Знання, вміння і навички, закладені впродовж навчально-виховного процесу в учнів (студентів) позначаються на результатах підготовки майбутніх професійних кадрів, реалізації їх як особистостей.

Література

1. Андрійчук Н. Педагогічні умови вдосконалення виконавської майстерності майбутнього педагога-музиканта / Наталія Андрійчук // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2013. – №8 (Ч. 1). – С. 167-172.
2. Горбенко С. Комунікативна компетентність майбутнього вчителя музики в мовах гуманізації освіти / Сергій Горбенко // Гуманітарний вісник. – 2013. – № 28. – С. 86-90.
3. Люріна Т. І. Деякі аспекти професійної підготовки майбутніх учителів музики [Електронний ресурс] / Т. І. Люріна // Матеріали I Міжнародної Інтернет-конференції «Нові виміри сучасного світу». Том 1. Ч. 1 – Мелітополь, 2005. – С. 46-49. – Режим доступу: <http://conference.mdpu.org.ua/viewtopic.php?t=373>
4. Орлова Л. С. Формування і удосконалення майстерності майбутнього вчителя музики [Електронний ресурс] / Л. С. Орлова // Соціум. Наука. Культура. – Режим доступу: <http://intkonf.org/orlova-ls-formuvannya-i-udoskonallynya-mausternosti-maybutnogo-vchitelya-muziki/>
5. Педагогічна майстерність : Підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; За ред. І. А. Зязюна. – К.: Вища шк., 1997. – 349 с.
6. Ростовський О. Я. Концепція музичного виховання школярів на основі української національної культури / О. Я. Ростовський // Художня освіта і проблеми виховання молоді. – К. : ІЗМН, 1997. – С. 34-40.
7. Сухомлинский В. А. О воспитании / В. А. Сухомлинский; Сост. и авт. вступит. очерков С. Соловейчик. – 5-е изд. – М.: Политиздат, 1985. – 270 с.
8. Твердохліб Н. В. Педагогічна майстерність викладача музичних дисциплін та її вплив на розвиток творчих здібностей студентів [Електронний ресурс] / Н. В. Твердохліб. – Режим доступу : <http://mp2.umo.edu.ua/wp-content/uploads/2012/04/Твердохліб.pdf>
9. Ткачова Н. П. Творча активність учителів музики загальноосвітніх шкіл [Електронний ресурс] / Н. П. Ткачова // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – №4. – Бердянськ: БДПУ, 2005. – Режим доступу: http://www.bdpu.org/scientific_published/pedagogics_4_2005/19

УДК 371.134:78

Сидоренко Т.Д.

ОСНОВНИЙ МУЗИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ ЯК НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА ГАЛУЗІ ТЕОРЕТИЧНОГО МУЗИКОЗНАВСТВА

В статье освещены дидактические аспекты учебной дисциплины «Основной музыкальный инструмент», обоснованы педагогические условия, способствующие успешной профессиональной деятельности будущих учителей музыки общеобразовательных школ. Отмечено, что именно программные сочинения составляют дидактическую основу, формируют специалиста – учителя музыки. В ходе внедрения во время занятий по этой дисциплине предложенных условий происходит развитие волевого компонента механизма профессиональной самореализации учителя, в частности умений инициировать собственный выбор, обосновывать его, моделировать стратегию собственной учебно-профессиональной деятельности, направляя ее на будущую профессиональную деятельность.